

Työturvallisuuslaki korostaa työnantajan velvollisuutta tunnistaa ja arvioida työhön liittyvät ja siitä aiheutuvat vaarat riittävän järjestelmällisesti. Vaarojen tunnistaminen ja niihin liittyvän riskien suuruuden arviointi on koko työturvallisuuslain perusta. Se on jokaisen työnantajan velvoite.

Riskien arvioinnin tavoitteena on löytää tärkeimmät työolojen ja työn turvallisuuden kehittämisalueet, joihin voidaan tehokkaasti keskittää suunniteltuja ja ennaltaehkäiseviä riskienhallinnan toimenpiteitä.

Riski (Risk) tarkoittaa haitallisen tapahtuman todennäköisyyttä ja vakavuutta.

Vaara (Hazard) on tekijä tai olosuhde, joka voi saada aikaan haitallisen tapahtuman.

Riskin arviointi (Risk assessment) on prosessi, jossa tunnistetaan työntekijöiden terveyden ja turvallisuuden vaarantavia tekijöitä ja arvioidaan niiden aiheuttama riski.

Riskien arviointi on tärkeätä toteuttaa yhdessä työpaikalla työskentelevien kanssa ja saada heidät osallistumaan arviointiin. Tällä varmistetaan, että vaarat saadaan tunnistettua, ei ainoastaan sen avulla, mitä tiedetään vaaroista (kuten kemiallisten aineiden ominaisuuksista, vaarallisista koneenosista jne.), vaan myös sen avulla, mitä tiedetään työskentelyoloista ja sellaisista haittatekijöiden vaikutuksista työntekijöihin, joita ei ehkä ole osattu aavistaa.

Riskien arviointi käsittää seuraavat vaiheet:

- vaarojen tunnistaminen
- vaaroille alttiina olevien työntekijöiden (tai muiden henkilöiden) tunnistaminen
- riskin arviointi; laadullinen tai määrällinen
- arvio siitä, voidaanko riski poistaa, ja jos ei
- arvio siitä, täytyykö ryhtyä lisätoimiin riskin torjumiseksi tai vähentämiseksi.

Vaarojen tunnistusvaiheessa kaikki työhön liittyvät toiminnot tutkitaan järjestelmällisesti käymällä läpi, mitä työpaikalla työn tekemisen aikana itse asiassa tapahtuu - käytäntö voi olla erilainen kuin työpaikan ohjekirjat.

Tarkastelun kohteeksi otetaan normaali toiminta, huolto, siivous ja ennakoitavissa olevat hätä- tilanteet, asennukset sekä uudet ja lopetetut toimeksiannot unohtamatta epäsäännöllisiä ja ajoittaisia toimintoja, kuten huoltotyöt, lastaus ja purkaminen, näytteenotto, muutokset

tuotantojaksossa. Myös suunnittelemattomat mutta ennustettavissa olevat tapahtumat, kuten työn keskeytykset, on otettava huomioon.

Kun työpaikan vaarat on tunnistettu, arvioidaan niiden aiheuttamat riskit. Riskin suuruutta määritettäessä tulee ottaa huomioon tapahtuman haitalliset seuraukset sekä todennäköisyys, jolla ne toteutuvat. Riskin suuruus voidaan esittää numeerisesti tai sanallisesti. Sen avulla voidaan arvioida riskin suuruutta ja toimenpiteiden tärkeysjärjestystä.

Riskin kasvaessa on ryhdyttävä toimenpiteisiin, jotta turvallisuutta ei vaaranneta. Matalan, merkityksettömän riskin alueella katsotaan, että riskin pienentämisellä ei enää tavoiteta merkittävää turvallisuustason kasvua. Kun riski kohoaa, riskin aiheuttavien olojen tarkkaillaan. Mikäli riski on kohonnut lievästi ja voidaan puhua siedettävästä riskistä, pienentäviin toimiin ryhdytään, jos niiden katsotaan olevan kustannusten ja hyötyjen kannalta edullisia. Riski voi olla myös niin suuri, että työtä ei saa aloittaa tai jatkaa, ennen kuin riskiä on alennettu.

Työpaikan riskien arviointia tulisi tarkistaa ja täydentää aina, kun työpaikalle sattuu tapaturma tai tulee muutoksia, jotka saattavat vaikuttaa riskien hahmottamiseen. Tällaisia muutoksia voivat olla uusi prosessi, uudet laitteet tai materiaalit, työn uudelleenjärjestely sekä uudet työtilanteet ja työhuoneet tai muut tilat.

Miten riskejä arvioidaan?

Riskien arviointiprosessia ohjaavat periaatteet voidaan esittää eri vaiheina.

Vaihe 1: Arvioinnin suunnittelu

- Johto tekee päätöksen arvioinnin toteuttamisesta. Samalla varmistetaan arviointiin tarvittavat resurssit.
- Suositeltava arviointiryhmän koko on noin 3-5 henkilöä (esimies, työntekijä ja asiantuntijat).
- Suunnitellaan riskien arviointiprosessin kulku ja arvioitavat kohteet. Pienet kohteet voidaan arvioida kerralla. Isommat kohteet jaetaan sopiviin osiin (esimerkiksi osasto, kerros, kone, työtehtävä, jne.).
- Kerätään riittävät lähtötiedot arviointia varten: aiemmin tehdyt riskien arvioinnit, tilastot ja työpaikkaselvitykset.

Vaihe 2: Vaarojen tunnistaminen

- Selvitetään, mitkä työhön ja työympäristöön liittyvät tekijät saattavat aiheuttaa vahinkoa ja ketkä saattavat altistua vaaroille.

Vaihe 3: Riskien arviointi

- Ensisijaisesti vaarat tulisi poistaa. Jos niitä ei voida poistaa, arvioidaan vaarojen merkitys työntekijöiden terveydelle ja turvallisuudelle.
- Riskin suuruutta voidaan arvioida haitallisen tapahtuman todennäköisyyden ja seurausten vakavuuden perusteella. Usein on kuitenkin riskin todennäköisyyttä helpompi arvioida nykyisen varautumisen ja suojaustason riittävyyttä.

Taulukko 1. Seurausten vakavuus

Ohjeellisia seurausten vakavuuden tunnusmerkkejä	
1. Vähäiset	Tapahtuma aiheuttaa ohimenevän sairauden tai haitan, joka ei edellytä ensiapuasemalla käyntiä. Aiheuttaa korkeintaan 3 päivän poissaolon. Esimerkiksi päänsärky tai mustelma.
2. Haitalliset	Tapahtuma aiheuttaa suurempia tai pitkäkestoisempia seurauksia tai pitkäkestoisia vaikutukseltaan lieviä haittoja. Edellyttää käyntiä ensiapu- asemalla. Aiheuttaa 3-30 päivän poissaolon. Esimerkiksi viiltohaavat tai lievät palovammat.
3. Vakavat	Tapahtuma aiheuttaa pysyviä ja palautumattomia vahinkoja. Edellyttää sairaalahoitoa ja aiheuttaa yli 30 päivän poissaolon. Esimerkiksi aistin tai raajan menetys, vakavat työperäiset sairaudet, pysyvä työkyvyttömyys tai kuolema.

Taulukko 2. Riskienhallinnan tason riittävyys

Ohjeellisia riskienhallinnan tason tunnusmerkkejä	
1. Riittävä	Tapahtuma ei aiheuta vahinkoa normaalista poikkeavassakaan tilanteessa. Esimerkiksi koneen toiminta pysähtyy automaattisesti varoalueelle
2. Puutteita	Tapahtuma ei aiheuta ollenkaan vahinkoa normaalissa tilanteessa, mutta vahinko on mahdollinen poikkeuksellisissa tilanteissa. Esimerkiksi konelinjan käynnistämisen estämisestä huoltotyön aikana ei ole huolehdittu.
3. Vakavia puutteita	Tapahtuma, joka esiintyy usein ja säännöllisesti sekä voi aiheuttaa toteutuessaan merkittävää vahinkoa. Esimerkiksi konelinjan käynnistämistä ei voida varmistaa huoltotyön aikana lukitsemalla tai muilla tavoin.

Vaihe 4: Toimenpiteiden valinta ja toteuttaminen

- Selvitetään, mitä toimenpiteitä tarvitaan riskien poistamiseksi tai niiden hallitsemiseksi.
- Määritellään toimenpiteille vastuuhenkilöt ja aikataulu.

Vaihe 5: Riskien arvioinnin tulosten tiedottaminen ja hyödyntäminen

- Riskien arvioinnin tuloksista ja tehtävistä toimenpiteistä tulee tiedottaa koko henkilöstöä.
- Arvioinnin tuloksia voidaan hyödyntää:
 - työ- ja käyttöohjeissa
 - työnopastuksessa ja perehdyttämisessä
 - työsuojelun toimintaohjelman ja toimintasuunnitelmien laatimisessa
 - työterveyshuollon toiminnan suunnittelussa
 - työpisteiden suunnittelussa tai muuttamisessa.

Vaihe 6: Onnistumisen seuranta

- Riskien arviointia on tarkasteltava säännöllisesti, jotta varmistetaan arvioinnin ajan- tasaisuus.
- Hyvä käytäntö on tarkistaa riskien arvioinnin tila aina merkittävien muutosten yhteydessä. Lisäksi riskien arviointi tulee päivittää tapaturmaa tai turvallisuushavaintoa koskevan tutkinnan tulosten perusteella.